

Genij, na katerega svet ni bil pripravljen

Sedemdeset let po smrti Nikole Tesle, ki je izumil 20. stoletje - brez njega bi bili pol stoletja zadaj

MARKO KOVACEVIC

Genij, neponovljivi znanstvenik, ki je izumil 20. stoletje. Ob imenu **Nikole Tesle** se vedno najdejo presežniki. S svojimi izumi je spremenil svet. "Brez Tesle bi razvoj zaostajal za približno 50 let," ocenjuje fizik in izumitelj **Andrej Detela**. "Še nekaj desetletij na začetku 20. stoletja bi se lovili okoli tega, kako elektrificirati mesta in vasi. Razvoj bi bil veliko počasnejši, bolj primitiven. Sodobna industrija se ne bi tako hitro razvijala," ugiba o svetu brez Tesle. Polifazni sistemi in generatorji, indukcijski motor, transformatorji so najpomembnejša dela električnega čarovnika.

"Predmete svojega ustvarjanja si je živo predstavljal. Vse je preizkusil v mislih in se šele nato lotil izdelave prototipov. Ti so vedno delovali tako, kot je predvidel," opisuje slovenski fizik. Kot eksperimentalca je Tesla pisal manj znanstvenih člankov. Tudi zaradi tega je nekatera njegova dela težko razumeti, njegov način razmišljanja je zavil v tančico skrivnosti. Leta 1905 se je umaknil iz javnosti in se zaprl v svoj laboratorij na Long Islandu. Dejal je, da človeštvo z etičnega vidika ni pripravljeno na njegove nadaljnje izume. O njegovih poznejših delih se pojavljajo številne spekulacije in polresnice. Izdelal naj bi bil načrte za projekt Harp, žarke, s katerimi bi lahko vplivali na vreme.

Izumitelj radijskega sprejemnika je bil sodobnik nekaterih največjih umov tistega časa. "Poznam dva genija. Eden ste vi, drugi stoji pred vami," naj bi bil zapisal **Thomasu Edisonu** sta kakšno leto dobro sodelovala in ustvarjala, nato postala velika konkurenta. Edison je zagovarjal enosmerni tok, Tesla izmeničnega. Današnje električne naprave kažejo, da je imel prav

Tesla. Veliko zmago v tej bitki je dosegel, ko so hidroelektrarno na Niagarskih slapovih postavili po njegovem večfaznem sistemu. Kot priča spominska plošča, naj bi bila enako delovala hidroelektrarna na Krki pri Šibeniku, kar kaže tudi na to, da je znanstvenik po selitvi v ZDA ostal v stiku z domačim okoljem.

Tesla je bil kritičen do **Alberta Einsteina**. Po njegovem mnenju je oče relativnostne teorije preveč teoretiziral. Eksperimentalcu, kakršen je bil Tesla, takšno delo ni bilo blizu. Ker so bili ti eksperimenti dragi, je na poseben način lovil mecene in donatorje. V svojem newyorškem laboratoriju je za izbrano občinstvo pripravljaval predstave, kjer je z elektriko in svojimi napravami pričaral nepozabne prizore. Meceni so bili navdušeni, v Tesli so videli čarodeja, maga. Tesla je predstave videl kot nujno zlo, bil je v osebnem konfliktu, kako najti ravnotežje med znanstvenim ustvarjanjem in pridobivanjem denarja. Razsodnik konflikta je bila bolezen, h kateri so veliko prispevale ravno predstave za pomembneže. Posvetil se je ustvarjanju, ki je med drugim prineslo prvi elektromotor na izmenični tok brez ščetk in načrte za električni stol. Električna Tesla ni bila več le okultna sila.

V hrvaški in srbski javnosti so se pojavljale številne polemike o njegovi narodnosti. Rojen je bil opolnoči med 9. in 10. julijem leta 1856, v hrvaški vasi Smiljan pri Gospiću, v srbski družini. Da je Srb, rojen na Hrvaškem, je tudi sam poudarjal. "Zavzemal se je za sožitje med narodi. Bil bi hudo šokiran, če bi vedel, kaj se je pred dvajsetimi leti dogajalo v njegovih rodnih krajih," opisuje Detela. Srbsko poreklo Tesle je bilo ob snovanju novih držav na pogorišču Jugoslavije kamen spotike. V protisrbski mržnji je ostal brez marsikaterega trga in ulice, poimenovanih po njem. Ulico Nikole Tesle so preimenovali tudi v Slovenski Bistrici. Po selitvi v Ameriko se je v domače kraje vračal zelo redko, kar

ne pomeni, da jih je pozabil ali zavrnil. Bil je v stikih s kraljevsko dinastijo Karadorđevićev, v ZDA so ga pogosto obiskovali tudi jugoslovanski znanstveniki. Njegov večkratni gost je bil slovenski fizik Milan Vidmar, ki je njegovo delo prvi približal Slovencem.

Duhovnost, študiranje različnih religij in filozofij, leposlovje, umetnost ... Tesla ni bil le znanstvenik, ozko usmerjen na področje svojega raziskovanja. Hlepel je po znanju z drugih področij in si ustvaril neizmerno širok spekter znanja. "Dar umske moči pride od Boga, božanske sile. Če se dovolj močno osredotočimo na to resnico, pridemo v sožitje s to veliko močjo," naj bi bil nekoč dejal Tesla, ki je imel izjemno sposobnost koncentracije. Nabiral si jo je z recitacijo in učenjem pesmi. Med drugim je znal v celoti recitirati Njegošev Gorski venec v dvanajstih jezikih. Tudi v slovenščini, ki se je je naučil med kratkim bivanjem v Mariboru.

Med študijem pod Pohorjem je večino časa preživel med igranjem biljarda in kartanjem. Tudi zato so ga hitro odslovili. O njegovi vsesplošni nadarjenosti priča tudi avtobiografija **Moji izumi**, ki je v slovenskem prevodu **Monike Kavalir** in s spremno besedo **Andreja Detele** izšla pri **založbi Sanje**. V svojstvenem literarnem slogu opisuje ustvarjalno pot, ki se je končala pred 70 leti.

V celoti je v dvanajstih jezikih recitiral Njegošev Gorski venec, tudi v slovenščini, ki se je je naučil med bivanjem v Mariboru

Page: 25

Reach: 127000

Country: SLOVENIA

Size: 603 cm2

2 / 2

Če ne bi bilo izumov električnega čarovnika, se sodobni iluzionist David Blaine ne bi mogel posluževati svojih trikov. (Reuters)

Fizik in izumitelj Andrej Detela je oboževalec Teslinega dela. (Tit Košir)